

Каменская Т.Г. Социология образования: традиция и перспективы: учебное пособие./ Т.Г. Каменская, Одесса: Печатный дом, 2013, 172с.

Черненко Г. Лілея на плечі./ Г.Черненко. [в:] Дзеркало тижня. Україна, 2014, №47, 16с.

Тімер Томас. Як домогтися досконалості в освіті. / Томас Б. Тімер, Дейвід Л. Кіріп, [переклад з англійської], Львів: Літопис, 2004, 176с.

EDUCATION AND EDUCATIONAL SPACE AS FACTORS OF YOUTH SUPPORTING

The article outlines the problem of increasing the quality of education as a factor of support for young people. The specific issue of home education is its entry into the European educational space, search for ways to improve the training of young professionals. Particular attention is focused on the research sociological centers of Ukraine concerning to interdependency of the education and the labor market.

Key words: education, educational process, youth, getting job.

Віталій Біскуп,

*викладач кафедри психології та соціальної роботи,
Тернопільський національний економічний університет*

ОСОБЛИВОСТІ СОЦІОКУЛЬТУРНОГО ДОВКІЛЛЯ ВИЩОГО НАВЧАЛЬНОГО ЗАКЛАДУ В СИСТЕМІ ФОРМУВАННЯ КАР'ЄРНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ

У статті аналізуються особливості соціокультурного довкілля вищого навчального закладу, пропонується аналітична модель змістових блоків соціокультурного довкілля, як системного утворення, за сприяння його розгортається процес формуванні та розвитку кар'єрної компетентності молодих людей протягом їх навчання у вищій школі. Автор аналізує сегменти та ключові характеристики соціокультурного довкілля, пропонує до розгляду системний підхід щодо кар'єрного становлення майбутніх фахівців.

Ключові слова: соціокультурне довкілля, вищий навчальний заклад, кар'єра, кар'єрна компетентність, студентська молодь.

У бурхливий час різноманітних змін, посилення конкурентної боротьби на ринку праці сучасний вищий навчальний заклад позиціонується як поліфункціональний осередок підготовки молодих людей до виконання ними професійних завдань. Трансляція знань залишається важливою, проте не єдиною функцією вищої школи. Суспільство, засноване на знаннях, вимагає від майбутнього випускника, окрім професійних знань, вмінь та навичок, самобутніх особистісних рис і якостей, які б сприяли просуванню не тільки шаблями професійної ієрархії, але давали змогу досягнути життєвого успіху у всій множині соціальних практик. На думку вчених, які займаються дослідженнями проблем вищої школи, «сучасне суспільство все в більшій мірі набуває рис «суспільства знання», адже воно розвивається на основі процесів виробництва, розподілу і використання наукових знань, які дозволяють конструювати нову соціальну реальність, її економічні і ментальні структури, новий спосіб життя людини. У цьому контексті аналізуються проблеми змін соціокультурного статусу, функцій і нових завдань інституту вищої освіти, який постає як один з головних виробників і розповсюджувачів наукових знань» (за ред. Подольської, 2010, с. 3). Доступність отримання вищої освіти, яка сьогодні спостерігається в сучасній Україні, є лише шансом для конструювання успішної кар'єри. За таких обставин провідна місія університету полягає у сприянні молодим людям досягнути не лише ази академічної та

професійної підготовки, але й надати майбутньому випускникові необхідних ресурсів, за сприяння яких він буде конкурентоспроможним на ринку праці, мобільним та готовим проявити свою ерудицію, усвідомлено управляти власною кар'єрою.

Один з класиків теорії постмодернізму, британський соціолог польського походження З. Бауман, у такий спосіб описує трансформації, які відбуваються в інституційному полі освітньої діяльності. «Постійна і безперервна технологічна революція перетворює набуті знання і засвоєні звички з блага на тягар і швидко скорочує термін життя корисних навичок, які втрачають своє застосування і корисність за більш короткий термін, ніж той, що потрібно на їх засвоєння та підтвердження університетським дипломом. У таких умовах короткострокова професійна підготовка на робочому місці під керівництвом роботодавців, орієнтована безпосередньо на конкретні види діяльності, а також гнучкі курси і швидко оновлювані набори матеріалів для самопідготовки, що пропонуються на ринку без посередництва університетів, стають більш привабливими, ніж повноцінна університетська освіта, яка нездатна сьогодні навіть обіцяти, не кажучи про те, щоб гарантувати довічну кар'єру» (Бауман, 2002, с. 165). Окрім зазначених особливостей, які простежуються у взаємодіях між ринком праці та освітньою сферою, З. Бауман оприявнює і латентні функції освітніх інституцій. Вчений зауважує, «виникає підозра, якщо наплив людей до університетів ще не скоротився досить різко, то це значною мірою обумовлено їх непередбаченою і несподіваною роллю тимчасового притулку в суспільстві, ураженому хронічним безробіттям; структури, що дозволяють молодим людям на кілька років відкласти момент істини, який негайно настає тоді, коли їм доводиться зіткнутися з жорсткими реаліями ринку праці» (Бауман, 2002, с. 165). На нашу думку, вищий навчальний заклад – це не тимчасовий прихисток від неминучого безробіття, а високоорганізований соціокультурний освітній інститут з чітко окресленими зонами професійної, кар'єрної, навчальної, ціннісно-нормативної орієнтації. У контексті означених викликів має змінюватись і соціокультурне довкілля вищого навчального закладу з метою адекватного реагування на реалії швидких змін у всіх сферах соціального життя. Вочевидь свого осмислення вимагає дослідження соціокультурного довкілля вищого навчального закладу і його вплив на формування та становлення кар'єрної компетентності студентської молоді.

У найзагальнішому сенсі соціокультурне довкілля трактується вченими, як значимий простір життєдіяльності, в якому протікає формування особистості, її розвиток і саморозвиток у взаємодії з іншими людьми, природними, предметними факторами, культурними цінностями. Це складна структура суспільних, матеріальних і духовних умов, в яких здійснюється соціалізація і самореалізація особистості. Важливою ознакою соціокультурного довкілля є та обставина, що зміст соціокультурного довкілля визначає не тільки характер соціалізації, але й спектр можливостей самореалізації особистості (Пешкова, 2013, с. 36). Соціокультурне довкілля представляє собою джерело, яке живить розвиток особистості, а не «фактор», який безпосередньо визначає поведінку. Виступаючи умовою здійснення діяльності людини, воно втілює ті суспільні норми, цінності, ролі, церемонії, знаряддя, системи знаків, з якими стикається індивід (за ред. Мещерякова, 2003, с. 264).

Отож, соціокультурне довкілля, під яким розуміється домінуюча система цінностей, традицій, звичаїв, усталених форм та зразків поведінки, ставлення до різноманітних подій та явищ, є одним з вирішальних чинників, який справляє вплив на самосвідомість індивідів, їх світосприйняття, детермінує думки і почуття, які матеріалізуються у вчинках та діях.

Як зазначає відомий психолог Л.С. Виготський, «довкілля не представляє з себе чогонебудь абсолютно застиглого, непоступливого і незмінного. Навпаки, єдиного довкілля не існує в реальній дійсності. Воно розпадається на ряд більш і менш самостійних і ізольованих один від одного шматків, які можуть бути предметом розумного впливу людини» (Виготський, 1991, с. 88). Тому варто виокремити особливий вид довкілля вищого навчального закладу, а саме соціокультурне довкілля формування кар'єрної компетентності студентської молоді.

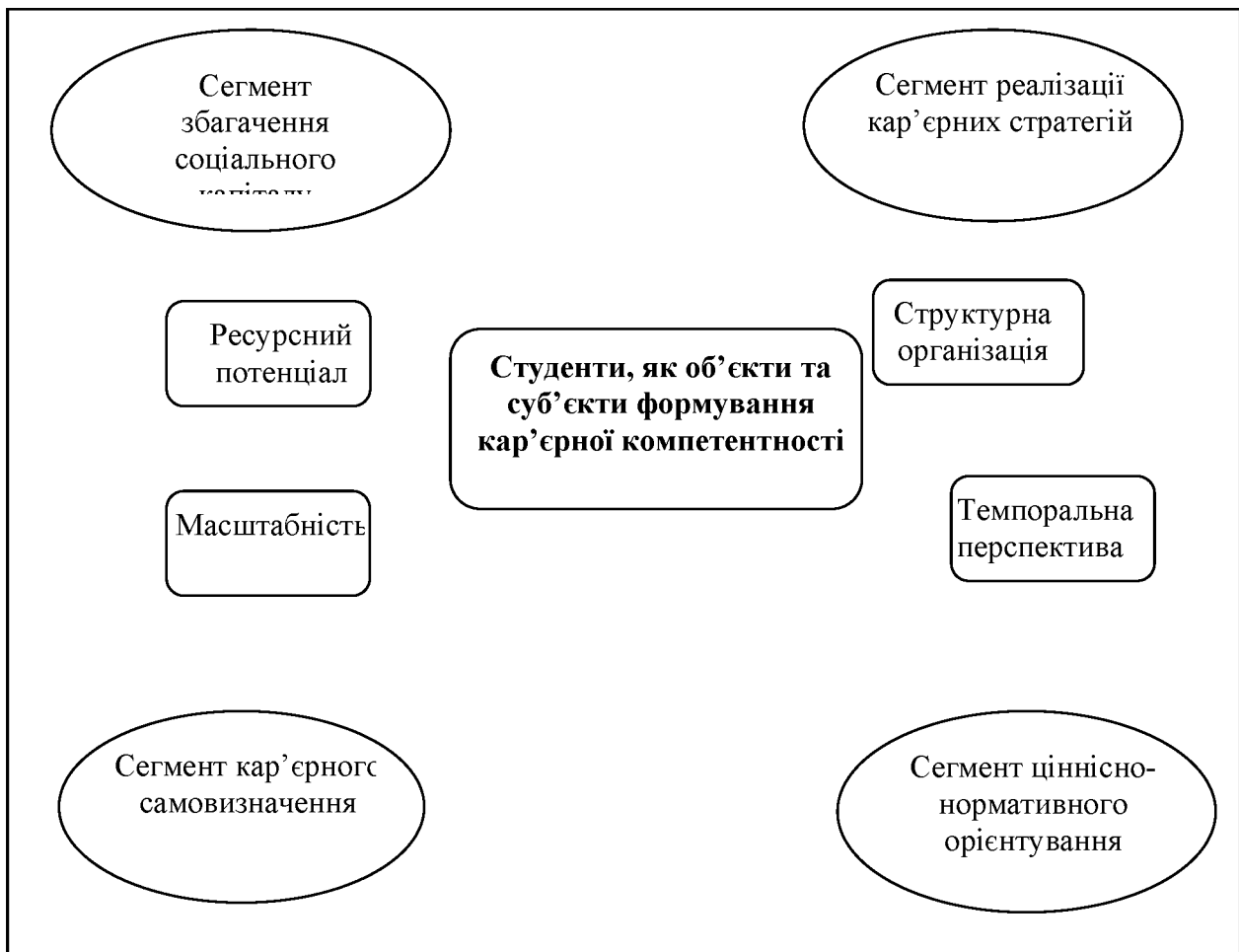
Як зазначається у науковій літературі, у формуванні ресурсів, соціальних зв'язків індивіда велика роль належить освіті і її соціокультурному довікілью. Молода людина, опинившись в соціокультурному довікільлі вищого навчального закладу, де зустрічаються різні системи цінностей, здійснює вибір і формує свій набір цінностей, які не тільки визначають її сутність як особистості, але і допомагають ідентифікувати себе з певною соціальною групою. Таким чином, процес освіти виходить за межі формального інституту освіти і охоплює інші сфери життя людини (за ред. Астахової, 2010, с. 317). Соціокультурне довікільля ВНЗ є інтегративним фактором особистісного становлення студента, вплив якого опосередковується через його включення в різні сфери. Воно являє собою простір спільної життєдіяльності студентів, викладачів, співробітників, структура якого детермінована особливостями освітнього закладу в забезпеченні вибору цінностей, освоєння культури, життєвих сенсів, способів культурної самореалізації, розкриття індивідуальних ресурсів особистості (Бурдуковська, 2011, с. 154).

У нашому визначенні соціокультурне довікільля вищого навчального закладу – це спеціальним чином сконструйований спосіб навчання та мотивування студентської молоді, система освітніх, комунікативних, розвиваючих практик, які становлять достатні умови для формування відповідного рівня фахової майстерності загалом та кар'єрної компетентності зокрема. Соціокультурне довікільля оточує студента протягом всього його навчання у вищому навчальному закладі і в залежності від якості, ступеня організованості його впливу визначатиметься кінцевий результат освітньої підготовки студентської молоді. Соціокультурне довікільля вузу – це системне утворення, що включає низку структурно-функціональних компонентів, має власну організацію, вибірково взаємодіє із зовнішнім довікільлям і володіє інтегральною властивістю цілого, що не зводиться до властивостей окремих частин. Сфери соціокультурного довікільля ВНЗ мають синкретичний характер, тобто функціонування довікільля, як системи, залежить від переплетення всіх його складових (Бурдуковська, 2011, с. 154). Аналітично соціокультурне довікільля формування кар'єрної компетентності студентської молоді протягом навчання у вищому навчальному закладі можна поділити на декілька сегментів та визначальних характеристик, які вказані на Рис.

До сутнісних характеристик соціокультурного довікільля формування кар'єрної компетентності студентської молоді нами були віднесені такі: ресурсний потенціал, структурна організація, масштабність та темпоральна перспектива.

Ресурсний потенціал розуміється як сукупність умов, засобів, можливостей (матеріальних, фізичних, кадрових, інформаційних, інтелектуальних), які забезпечують ефективний вплив довікільля на суб'єктів кар'єрних процесів. Ресурсний потенціал також характеризує ціннісно-нормативне забезпечення агентів кар'єрної соціалізації відповідними взірцями поведінки, соціально схвалюваними цілями та шляхами їх досягнення.

Структурна організація описує соціокультурне довікільля з позиції впорядкованості, послідовності та системності залучення молоді до процесів кар'єрної соціалізації. Наявність чітко продуманих програм, налагодженої мережі взаємодії між різними сегментами, інституціями, в межах яких відбувається кар'єрне становлення молодих людей становить важливий компонент організаційного простору вищого навчального закладу.

Рис.1 Сегменти та характеристики соціокультурного довкілля формування кар'єрної компетентності студентської молоді

Масштабність соціокультурного довкілля характеризується широтою охоплення потенційних та реальних суб'єктів кар'єрних процесів, є дотичним до соціокультурного довкілля закладів середньої освіти, формування суспільного соціокультурного довкілля, постає одним з головних виробників та трансляторів передових знань, ціннісних нормативів. Соціокультурне довкілля формування кар'єрної компетентності не обмежується лише залученням до процесів кар'єрної соціалізації студентської молоді. Проведення професійної орієнтації серед школярів, їх ознайомлення з кар'єрними перспективами, інформування громадськості про діяльність вищого навчального закладу – це неповний перелік впливу ВНЗ на інші сегменти соціального життя.

Темпоральна перспектива характеризує соціокультурне довкілля як динамічне утворення, яке розвивається та функціонує у часі. Необхідність в акценті на темпоральній протяжності зумовлено декількома обставинами. Кар'єрна соціалізація та вплив на неї соціокультурного довкілля – це розгорнутий у часі та безперервний процес. Необхідність у супроводі кожного студента протягом всього його навчання у вищому навчальному закладі зумовлена постійними змінами у професійному світі, на ринку праці, в суспільно-економічному житті суспільства. Поряд з цим зміни в ціннісних зрушеннях на певному відтинку часу висуюють перед вищим навчальним закладом низку викликів, які вимагають своїх відповідей та гнучкого реагування.

Таким чином, формування кар'єрної компетентності в межах соціокультурного довкілля вищого навчального закладу зумовлює особливу конфігурацію, сегментацію його окремих частин.

Сегмент збагачення соціального капіталу охоплює ту частину соціокультурного довкілля, в якому відбувається забезпечення молодих людей важливими знаннями та досвідом у сфері міжособистісного спілкування, вміння налагоджувати необхідні для подальшого кар'єрного просування зв'язки. Соціокультурне довкілля у цьому сенсі постає як певний культурний майданчик, який створює умови для таких контактів, є територією організації комунікаційних мереж, ділянкою практичного навчання, збагачення знаннями щодо того, як, яким чином, на основі яких загальнолюдських принципів встановлювати такі контакти, обирати пріоритети з позиції загальнолюдських цінностей.

Сегмент кар'єрного самовизначення – це частина соціокультурного довкілля формування кар'єрної компетентності студентської молоді, в межах якого забезпечується усвідомлення молодими людьми своїх кар'єрних орієнтирів, аналізуються та досліджуються методи, стратегії кар'єрного просування. Цей сегмент побудований з кар'єр-орієнтованих навчальних програм, таких як кар'єрне консультування, формування кар'єрних портфоліо, визначення портфелю кар'єри тощо.

Місія сучасного університету, його ціннісно-мотиваційний напрямок створюють той сприятливий для молодих людей клімат, який формує у майбутнього працівника необхідні ресурси для успішного кар'єрного просування. Відтак сегмент ціннісно-нормативного орієнтування в царині розвитку кар'єрної компетентності перетинається з панівною організаційною культурою вищого навчального закладу. Слушною є думка української дослідниці Спіциної Л.В. про те, що освіта, яка з часів античної культури трактується не стільки як отримання суми знань, скільки як зміна суті людини, усвідомлення своєї духовності, її гуманізації і всебічний розвиток. І це є риса, яка, на жаль може бути втрачена вітчизняною освітою у зв'язку з підсиленням тенденції до інструментально-операційною орієнтацією (Спіцина, 2013, с. 173). Тому, зазначає науковець, саме цінності, базові переконання і норми організаційної культури ВНЗ інтеріоризуються студентами як основні, вихідні у процесах професійного самовизначення, як такі, що формують їх професійну, і впливають на особистісну ідентичність, і, відповідно, задають основні орієнтири і напрями розвитку випускників на майбутнє (Спіцина, 2013, с.175). Інший український дослідник, Кубко В.П., відносить роботу із випускниками, створення клубів, розширення діяльності асоціацій і служб зі зв'язків з випускниками, як один із аспектів та важливих елементів формування корпоративної культури ВНЗ. Випускники можуть стати вагомою підтримкою діяльності університету: для формування у студентів та співробітників почуття гордості і співучасті у важливій і масштабній за результатами роботі; для підживлення корпоративної культури ВНЗ новими легендами, історіями, героями; для розвитку і фінансового добробуту ВНЗ (Кубко, 2014, с.117). Таким чином, залучення студентської молоді до надбань організаційної культури вищого навчального закладу, а також до можливості її формування збагачує кар'єрний потенціал майбутніх випускників, забезпечує необхідними ціннісно-нормативними орієнтирами у побудові бажаного кар'єрного шляху.

В процесі активного формування в різних сегментах соціокультурного довкілля ВНЗ кар'єрна компетентність студентської молоді удосконалюється, знаходить свій завершений вигляд в межах сегменту практичної реалізації кар'єрних стратегій. Апробація кар'єрних компетенцій, їх практичне використання здійснюється в різноманітних спеціально створених та спонтанних практично орієнтованих формах діяльності. Виробничі практики, презентації власних розробок та проектів на різноманітних конкурсах, перед потенційними роботодавцями, участь у волонтерських рухах, короткочасні та довготривалі стажування – це ті зони студентської активності, в яких відбувається перехід від суб'єктивної кар'єри, тобто ідеалізованого уявлення про свій життєвий та професійний шлях, до реальної, об'єктивної кар'єри. Сегмент реалізації кар'єрних стратегій в соціокультурному довкіллі вищого навчального закладу підштовхує студента до його перевтілення на суб'єкта власної кар'єри, активного користувача опанованої кар'єрної компетентності.

Отож, конкурентне довкілля висуває до майбутніх фахівців низку викликів, які стосуються не лише фахової майстерності та компетентності, а й вміння на практиці їх

застосовувати, впевнено вибудовувати свій професійний та життєвий шлях з урахуванням як об'єктивних соціально-економічних, ринкових, політичних чинників, так і внутрішніх потреб та прагнень. За умов успішного налагодження соціокультурного довкілля вищого навчального закладу в системі формування кар'єрної компетентності забезпечується більш ефективна та комплексна підготовка молодих людей до майбутнього проходження щаблями майнової, посадової, соціальної, професійної ієрархії.

Выпускник вуза в современном социокультурном пространстве: моногр. / под общ. ред. Е. А. Подольской; [авт. кол.: Е. А. Подольская и др.]. Харьков: Изд-во НУА, 2010, 416 с.

Бауман З. Индивидуализированное общество / Пер. под ред. В.Л. Иноземцева. М.: Логос, 2002, 390 с.

Пешкова В.П. Социально-педагогические ресурсы социально-культурной среды образовательного учреждения [в:] Вестник СЗО РАО. 2013, № 1 (13), С. 36 – 39.

Большой психологический словарь / Общ. ред. Б. Мещеряков, В. Зинченко. СПб прайм-ЕВРОЗНАК, 2003. , 672 с.

Выготский Л.С. Педагогическая психология / Л.С. Выготский; под ред. В.В. Давыдова. М.: Педагогика, 1991, 480 с.

Студент XXI века: социальный портрет на фоне общественных трансформаций: монография / Нар. укр. акад.: под общ. ред. В. И. Астаховой. Харьков: Изд-во НУА, 2010, 408 с.

Бурдуковская Е.А. Социокультурная среда вуза как объект педагогического моделирования [в:] Теория и практика общественного развития, 2011, №8, С. 154 – 156.

Спіщина Л.В. Соціально-психологічні ресурси організаційної культури виш в забезпеченні якості вищої освіти [в:] Актуальні проблеми соціології, психології, педагогіки: Збірник наукових праць. Вип.18, К.: Логос, 2013, С. 167 – 175.

Кубко В.П. Этапы формирования корпоративной культуры высших учебных заведений Украины. [в:] Ученые записки Таврического национального университета имени В.И. Вернадского Серия «Философия. Культурология. Политология. Социология». Том 27 (66), 2014, № 1, С. 112 – 118.

FEATURES SOCIO-CULTURAL ENVIRONMENT OF HIGHER EDUCATION IN THE SYSTEM OF CAREER COMPETENCY STUFENTS

This article analyzes the socio-cultural features of the environment of the institute of higher education, proposed analytical model of the semantic units socio-cultural environment as a system of education, with the assistance of its unfolding process of formation and development of career competencies of young people during their studies in higher education. The author analyzes the segments and key characteristics of social-cultural environment, offers a systematic approach to the consideration of future career professionals.

Keywords: socio-cultural environment, institute of higher education, career, career competency, students.

Віктор Савка,

кандидат соціологічних наук,

доцент кафедри соціології та соціальної роботи,

Національний університет «Львівська політехніка»

ВИЩА ОСВІТА В СУЧАСНІЙ УКРАЇНІ: ДО ПИТАННЯ ПРО ІНСТИТУЦІЙНІ ТРАНСФОРМАЦІЇ

У роботі на основі застосування принципів неоінституалізму зроблено спробу аналізу модернізаційних трансформацій сучасної системи освіти в Україні. Особлива увага відводиться проблемам викладання у вищій школі предметів соціогуманітарного циклу, виведення яких з навчальних програм становить загрозу для формування у молодих фахівців громадянських компетенцій. Запропоновано варіант виходу із такої ситуації, який може забезпечити виконання дуалістичних завдань освіти: формування високопрофесійних спеціалістів із належними громадянськими якостями.

Ключові слова: реформування освіти, інституційні трансформації, громадянські компетенції молоді.